

سخنی با خواننده

آنچه پیش روی اهل فضل و خرد قرار دارد، و ان شاء الله مقبول طبع مردم صاحب نظر قرار خواهد گرفت، پژوهشی است که برای سطح سوم حوزه علمیة قم در فاصله سالهای ۸۰ و ۸۱ نگارش یافته است. در این کتاب برآنیم تا با مدد از آنچه در دایرة فقه جعفری حجت دانسته شده است، مسأله تحدید نسل یا به تعبیری تنظیم خانواده را بررسی نماییم. مسأله‌ای که اگرچه در کلمات اصحاب کمتر به آن پرداخته شده ولی در میان معاصرین به واسطه نیاز روز و همچنین برخی سیاستهای دولت جمهوری اسلامی، در اواخر دهه ۶۰ و آغاز دهه ۷۰، مورد بحث و بررسی واقع شده است و اگرچه بسیاری از فروعات آنچه مطرح خواهد شد مورد بحث قدما و متأخرین بوده است ولی بحث حاضر را با توجه به چینش آن و همچنین هدف نهایی از آن می‌توان از زمره مسائل مستحدثه دانست.

علی‌رغم آنکه در حال حاضر این مجموعه صفحات زیادی را شامل نمی‌شود؛ اما در ابتدا هرگز گمان نمی‌بردم، تلاش مزبور چنین مجموعه‌ای را به بار آورد. شاید

نگاشتن دیباچه‌ای برای این مجموعه، بویژه با پنج مقدمه‌ای که در آغاز کتاب آورده‌ام، چندان ضروری به نظر نرسد، لکن به عللی لازم دانستم چند کلامی را در ابتدای مقال متعرض شوم. قبل از شروع بحث لازم است مقدماتی را مطرح سازیم تا با عنایت به آنها بتوان راحت‌تر به تنقیح بحث مورد نظر پرداخت.

الف. بحث تنظیم خانواده اگر به معنای جواز و یا حرمت آن مطرح گردد بحث معتناهی را از نظر فقهی دربر ندارد و بیشتر باید آن را با توجه به مصالح و مفاسد جامعه و در حوزه بحثهای کارشناسانه اجتماعی و در محدوده احکام ثانوی به بحث نشست. چراکه آنچه در فقه با آن رو به رو هستیم، روایات کثیری است که تکثیر نسل را ترغیب می‌کند و بس، چنان‌که در آغاز فصل اول به صورت مفصل اشاره کرده‌ایم و هرچند می‌توان در همین مورد هم تأملاتی را نسبت به دائمیت این حکم مطرح ساخت، لکن باز بحث از حوزه تنظیم خانواده خارج می‌شود و بیشتر به محدوده تأثیر عنصر زمان و مکان در اجتهاد باز می‌گردد که بحثی است مستقل که طبعاً یکی از مصادیق آن نیز حکم اولی استحباب تکثیر نسل می‌باشد.

اما اگر این بحث را از زاویه بررسی راههای جلوگیری از تناسل مطرح کنیم، آنگاه می‌توان به محدوده‌ای وسیع در حوزه مباحث فقهی وارد شد چراکه شناخت حکم هر یک از این طرق، بررسی احکام متعددی را می‌طلبد و بدون واکاوی آنها، حکم شرعی و فقهی آن طریقه معلوم نخواهد بود. لذا مجموعه حاضر بیشتر در صدد شناختن موضوع و سپس حکم هر یک از این راههاست.

نگارنده ضمن اذعان به عجز علمی خویش، مدعی است آنچه در فصل سوم این کتاب در راستای تبیین موضوع مورد پژوهش واقع گردیده، گامی است نو که باید مطمح

نظر تمام کسانی که در صدد افتاء و یافتن احکام شرعی هستند، قرار گیرد. چرا که بدون شناختن موضوع - بخصوص موضوعاتی که مسلماً روز به روز نو می شوند و یا اساساً در ایام حاضر موجود می گردند - حمل احکام شرعی بر آنها یقیناً خالی از مناقشه نخواهد بود.

و از همین رو در مسیر تعیین حکم راههای جلوگیری از بارداری، لازم دیدم پای از مسیر فقه مرسوم بیرون نهم و از چند تن از کارشناسان این رشته کمک بگیرم. ناگفته پیداست که اگر کمک دوستان پزشکی نبود، فصل سوم چنان که اکنون موجود است، پدید نمی آمد. البته بدون هرگونه مداهنه باید یادآور شوم که ترتیب و نحوه پرداختن به موضوع شاید در هیچ کتابی - حداقل تا آنجا که بنده اطلاع دارم - یافت نگردد که جا دارد از تلاشهای ایشان بخصوص جناب آقای دکتر رنجبر تشکر نمایم.

ب. در مقدمه ابتدا تعریفی از جمعیت شناسی و سپس نظریات مطرح در آن حوزه را بیشتر از سه کتاب نسبتاً معتبر این رشته آورده ام که پیداست بیشتر جنبه بازایی تاریخی و بررسی برون فقهی موضوع را بر عهده دارد و علی رغم وجود منابع مفصلتری که در این باب موجود است، تلاش کردم تا از اطناب مُیل و میزانی که برای یک رساله فقهی لازم است، تجاوز ننماید. همچنان که در ادامه مقدمه اجمالاً اشاره ای به مقالات و یا کتابهایی که در این رشته تنظیم یافته است، داشته ام تا چشم اندازی اگرچه غیر کامل از تحقیقاتی که در این موضوع انجام یافته است، به دست آید. در قسمت دیگر از مقدمه نیز مطالبی را پیرامون شرايطی که می تواند موضوع را دستخوش جریان احکام ثانوی کند، بیان داشته ام که امید است مقبول افتد.

ج. فصل اول کتاب، پس از تأسیس اصل مبنی بر اباحه تکثیر نسل تماماً اختصاص به

اثبات مطلوبیت ذاتی تناسل در امت اسلامی دارد و از همین رو به طوایف متعددی از روایات اشاره رفته است که می‌تواند بخوبی این امر را ثابت نماید. چنان‌که در فصل دوم سعی بر آن است که اثبات گردد تولید مثل واجب نیست و چون بحث عزل از گویاترین شواهد این ادعا می‌باشد، این فصل به تفصیل به این امر در ضمن پنج فرض اختصاص داده شده است.

بر هر خواننده‌ای معلوم خواهد بود که این فصل از غنای ویژه‌ای برخوردار است و این نیست مگر استفاده بی‌پایانی که این مبحث از محضر درس استاد بزرگوار حضرت آیت الله سید موسی شیرازی زنجانی برده است. ضمن آنکه جا دارد از همکاریهای برادر محقق اندیشمند حجت الاسلام والمسلمین مسیح بروجرودی در تنظیم این سلسله مباحث یاد نمایم.

در فصل سوم کتاب، ابتدا به تشریح نحوه پیدایش جنین اشاره رفته و سپس انواع مکانیزمهای ممکن در جلوگیری از بارداری مورد تحقیق قرار گرفته است. سعی نگارنده بر آن بوده است که ضمن بررسی تمام راههای موجود و علمی، حتی الامکان بحث را به گونه‌ای تنقیح نماید که اگر در آینده راه جدیدی از جانب دانشمندان در حوزه ممانعت از تولید مثل مطرح گردید، بتوان با آنچه در این فصل مطرح شده است، حکم آن را نیز براحتی معلوم نمود. در این فصل احکام هر یک از طرق را مفصلاً طرح نموده‌ام با این توضیح که چون سه حکم در همه این طرق مدخلیت دارد و جز با شناختن آنها، احکام مجموعه راههای جلوگیری غیر قابل شناسایی می‌بود، این سه حکم یعنی جواز عقیم‌سازی، جواز لقاح خارج از رحم و حرمت نظر به عورت اجنبی و میزان ضرورتی که می‌تواند مبیح این حرمت باشد، مستقلاً مطرح شده‌اند تا مباحث مفصل هر یک از این

سه؛ فصل سوم را دچار از هم گسیختگی نسازد.

ذکر این نکته را نیز لازم می‌دانم که بحث تعقیم در این کتاب، تا حدود زیادی و امداد رساله محققانه دانشمند محترم حضرت آیت‌الله مؤمن در این باب است، که علی‌رغم نقدهای زیادی که نسبت به مطالب آن رفته است و با وجود آنکه در زمینه مباحث رجالی می‌توان گفت از آن رساله بی‌نیاز بوده است، اما شاکله کلی بحث جدای از اضافات و تکمله‌هایی که آورده‌ام، از مطالب ایشان استفاده شده است.

د. آنچه در پایان بر من واجب است تقدیر و تشکر از حضرت آیت‌الله سید علی محقق داماد، استاد راهنمایم در این رساله است که علاوه بر درس، ساعتها توانسته‌ام در این موضوع با ایشان به گفتگو بنشینم و یقین دارم که اگر ارشادات ایشان نبود، آنچه پیش روی شماست، چنان‌که اکنون ملاحظه می‌نمایید، به وجود نمی‌آمد و آخرین کلام، تشکر از دوست بزرگوار جناب حجت‌الاسلام آقای حسین حسن خانی است که همراهی و همکاری و برادری ایشان در تهیه متن حاضر، سهم بزرگی را به خویش اختصاص داده است.

ساختن موالید ملازم نیست و چه بسا در مواردی، تنظیم خانواده الزاماً با محدود

اولاد و تکثیر جمعیت باشد. و از همین و آخر دعوانا ان الحمد لله رب العالمین

قم. مرداد ۱۳۸۲

سید حسن خمینی

منظور دستیابی به جمعیت کمتر می‌باشد در حالی که تنظیم خانواده همان طور که

می‌تواند قوت جمعیت را در پی داشته باشد می‌تواند در راستای کثرت جمعیت و

یا ثابت نگهداشتن آن اعمال شود.